

50. obljetnica savezničkog
bombardiranja 1943-1993.

IN MEMORIAM

Kaštel-Šućurac

50. OBLJETNICA
SAVEZNIČKOG BOMBARDIRANJA KAŠTEL-SUĆURCA

Kaštel-Sućurac, 5. prosinca 1993.

izdavač:
"PODVORJE" - DRUŠTVO ZA OČUVANJE
KULTURNE BAŠTINE - KAŠTEL- SUĆURAC

uredništvo:
FRANO BARAS
IVO PLEPEL
BOŽIDAR DELIĆ

likovno oblikovanje plakata, pozivnica i kataloga:
MAJA FABJANAC

izbor izložaka i koncepcija izložbe:
DRAGAN DELIĆ

nove fotografije:
ANA DELIĆ

likovno oblikovanje izložbe:
LADA GAMULIN i MAJA FABJANAC

odbor za obilježavanje 50. obljetnice bombardiranja Kaštel- Sućurca:

PERO ANTUNOVIĆ
MIHOVIL BIOČIĆ
MILIVOJ BRATINČEVIĆ
MISLAV POLIĆ
JOZO MIOLIN
RADOJKO VIDOVIĆ
ZVONIMIR ŠIŠKOV

organizator:
SAVJET MJESNE ZAJEDNICE
KAŠTEL-SUĆURAC

grafička priprema plakata i kataloga:
SLAVEN GRGURINOVIĆ i FILKO GARBIN

tisak plakata i kataloga:
"ADRIA SCREEN" KAŠTEL-STARI

naklada:
1000 komada

Zahvaljujemo se svima koji su nam svojim priložima pomogli pri organiziranju ove izložbe.

U rano nedjeljno poslijepodne, 5. prosinca 1943. pogodila je Kaštel-Sućurac u njegovoj povijesti dotad nezapamćena tragedija.

U nepunu minutu teške bombe savezničkih aviona pretvorile su sunčani dan u mrklu noć. Pod ruševinama župne crkve i rodnih ognjišta život je izgubilo više od stotinu mještana.

Odajući o 50. obljetnici počast nevinim sućuračkim žrtvama obnovili smo spomen ploču na zvoniku, postavili novi križ na groblju, pripremili prigodnu izložbu sačuvanih predmeta, dokumenata i fotografija.

Vjerovali smo da se slični zločini neće nikada ponoviti...

Nažalost, danas ista neumoljiva sudbina ponovno je ugrozila opstanak hrvatskog naroda. Neprijatelj je opet nasrnuo: razara sela i gradove, ruši crkve, groblja oskrvnjuje. Za samostalnost i neovisnost Hrvatske palo je na desetke tisuća novih nevinih žrtava.

Odajući počast Sućuranima poginulima pod savezničkim bombama 1943. prisjećamo se svih sinova i kćeri hrvatskog naroda palih za domovinu.

Pomolimo se za vječni mir duša njihovih!

Pogled na ostatke crkve tijekom raščišćavanja ruševina.

ISTRAŽIVANJA

Sučurani su prvi u Hrvatskoj odškrinuli vrata sve do nedavno strogo čuvanih tajnih arhiva iz drugog svjetskog rata.

Prije pet godina, grupa zanesenjaka okupljenih u Društvu za očuvanje kulturne baštine "Podvorje" odlučila je razjasniti tragediju koja je pogodila njihovo malo mjesto 5. prosinca 1943. Htjeli su saznati zašto je tog kobnog dana Kaštel-Sućurac vandalski razoren bombardiranjem iz zraka.

Od vojnih muzeja bivše JNA nisu uspjeli dobiti nikakve podatke o tom događaju. Budući da se po predanju držalo da su napad izveli Englezi, obratili su se u London. Iz *Ministry of Defence* odgovorili su im da su tog dana djelovali samo američki zrakoplovi i uputiše ih na Povijesni arhiv *Maxwell Air Force Base* u Alabami, SAD. Od tamo ubrzo stiže odgovor i skromna dokumentacija. (Usp. A. Luketin: *Istraživanja o bombardiranju Kaštel-Sućurca 5. prosinca 1943. godine*, Kaštelanski zbornik, br. 2, 1989.)

U prispjeloj dokumentaciji nigdje se izričito ne spominje Kaštel-Sućurac, već samo Split, Solin, Šolta... Ispustivši bombe na sućuračku crkvu i okolne kuće, američki su piloti valjda "mislili" da gađaju alternativni cilj u Solinu!?

Sućuračka tragedija je krila i jednu povijesnu laž. Naime, na spomen ploči koju je na starom zvoniku 4. srpnja 1968. godine postavio Savez boraca NOR, pisalo je da su poginuli *žrtve fašističkog terora*. Dakle, fašiste se optuživalo za zločin koji su počinili saveznici! Bio je to tipičan primjer kako su se u bivšoj Jugoslaviji izmišljale povijesne "istine"...

Krivotvorina je sada ispravljena novouklesanim natpisom koji glasi:

NEVINE ŽRTVE SAVEZNIČKOG BOMBARDIRANJA
NEDJELJA 5. PROSINCA 1943. U 15.05 SATI

U SPOMEN POGINULIMA POD RUŠEVINAMA CRKVE
U MOLITVI SA SVOJIM ŽUPNIKOM I
OSTALIM MJEŠTANIMA KOJI NASTRADAŠE TOG DANA
O 50. OBLJETNICI OBNOVI PUK SUĆURCA
5. PROSINCA 1993.

AMERIČKA DOKUMENTACIJA

(izvornik)

321. Bomb. Gp.

WAR DIARY FOR DECEMBER 1943.

5 None of the ships reported were sighted on today's mission against shipping along Yugoslavian coast and the alternate targets of Split, Solin, and shipping at Grohate were hit. Bombs made a good pattern across the harbor at Split and two fires and an explosion were observed. An explosion was also seen at Solin and one element bombed a small motor vessel in a cove near Grohate on Solta Island but missed.(...)

Mission #127 (165) 12/5/43.

At 13:45 thirty-six B-25's off on shipping sweep to bomb cruiser near TROIA. None returned early. 36. dropped 216 x 500 bombs at 15:05 from 9,500-10,000 feet on alternate target of SPLIT, SOLIN and shipping at GROHAFE. All returned at 15:55. Hits, two fires and explosion seen on shore of SOLIN. Near misses on M/Y. One M/V burned in VLAKA harbor W of VLAR. Cruiser not seen.

Flak: No flak or E fighters.

Weather: CAVU enroute and 5/10th at 9,500 at target.

F/L: Lt. Ryan.(...)

446th BOMBARDMENT SQUADRON (M) AAE

Sqdn. Miss. 130

TARGET: Split, Yugoslavia.

TYPE OF BOMBS: 500 #

DATE: 5 Dec. 1943

446th planes: 12

MAJOR SCHWANE led the formation. Bombs hit neck of harbor, and W of ship yards in the marshalling yards. Also in town were fires and explosions were seen. 1 element bombed a small M/V, but missed. No flak, no fighters. Lt. Klang dropped out and returned because of low oil pressure. (...)

AMERIČKA DOKUMENTACIJA

(prijevod)

321. BOMBARDERSKA GRUPA

RATNI DNEVNIK ZA PROSINAC 1943.

5. prosinca: Nijedan od brodova, o kojima je javljeno, nije primijećen za vrijeme današnje akcije na brodove duž jugoslavenske obale, pa su pogođeni drugi ciljevi u Splitu, Solinu te brodovi u Grohotama. Bombe su imale dobar učinak u Splitskoj luci, dvije vatre i jedna eksplozija su se vidjele. Jedna eksplozija je također viđena u Solinu, a jedan avion je gađao mali motorni brod u uvali blizu Grohota na Šolti, ali je promašio.

5. prosinca

AKCIJA: bombardiranje

U 13.45 sati 36 aviona B-25 uzletjelo je radi bombardiranja krstarice blizu Trogira. Nitko se nije vratio ranije. Njih 36 izbacilo je 216 bombi od 500 lb (227 kg) u 15,05 sati s visine od 9.500-10.000 stopa (3000-3500 metara) na druge ciljeve u Splitu i Solinu, te brodove u Grohotama. Svi su se vratili u 15,55 sati. Pogotci, dvije vatre i eksplozija vidjele su se na obali u Solinu. Tu u blizini promašen je jedan motorni jedrenjak. Jedan motorni brod u uvali VLAKA zapadno od HVARA je zapaljen. Krstarica nije viđena.

Nije bilo protuzračne obrane ni neprijateljskih lovaca.

Vrijeme: poluoblačno putem, a na cilju oblačnost -5/10

na visini od 3000 metara

Izvjешćuje: poručnik Ryan

446-ta BOMBARDERSKA ESKADRILA

M(obilizirane) A(vijacije) P(rotiv) N(eprijatelj)

TIP BOMBI: 500 lb (227 kg)

DATUM: 5. prosinca 1943.

BROJ AVIONA: 12

MAJOR SCHWANE vodio je formaciju. Bombe su pogodile vrh luke i zapadno od brodogradilišta u željezničko stovarište. Također je pogođen grad gdje su se vidjele vatre i eksplozije. Jedan avion je gađao mali motorni brod, ali je promašio. Bez oborenih aviona i bez borbi s neprijateljem. Poručnik Klang je odustao i vratio se zbog niskog pritiska ulja u avionu.

447th BOMBARDMENT SQUADRON, FOGGIA, WAR DIARY,
Prepared by Lt. McGlon T. Holloway, 447th Bomb. Sq. Month of December, 1943.

(...)

59 planes took-off-1, Lt. Hanlon pilot, returned early due to mechanical malfunction. 8 of our planes participated in a sea sweep over the northern part of the Adriatic. The objective being a German cruiser near Trojia. After failing to find their primary target they went on and bombed the docks and shipping at Split and Solin in Yugoslavia. No e/a observed. Results of mission: good. Becker and S/Sgt Fiorello completed their fiftieth mission.

Pogled na kuću Alfirević (Brnčevi)

**RATNI DNEVNIK 447. BOMBARDERSKE ESKADRILE,
FOGGIA, PROSINAC 1943.**

Pripremio: poručnik McGlon T. Holloway

5. prosinca

9 aviona uzletjelo. Jedan, poručnika Hanlona, vratio se rano zbog mehaničkog kvara. 8 naših aviona sudjelovalo je u gađanju ciljeva duž sjeverne obale Jadrana. Glavni objekt akcije bila je njemačka krstarica blizu Trogira. Nakon što nisu pronašli taj primarni cilj, išli su dalje i bombardirali dokove i brodove u Splitu i Solinu. Nijedan neprijateljski avion nije primijećen. rezultati akcije dobri. Drugi poručnik Becker i podnarednik Fiorello s ovim bombardiranjem izvršili svoju pedesetu akciju.

Pogled na peškariju

ODJECI U TISKU

Sudbonosnog 5. prosinca *ista neumoljiva sudbina* pogodila je i Split. Grad je bio tri puta bombardiran. Najviše je stradala gusto naseljena četvrt starog Lučca. Bilo je stotinjak mrtvih i dvostruko više ranjenih. Mnogi su građani u paničnom strahu napustili stanove i preselili se na Marjan ili u Splitsko polje.

Poslije Splita, načelnik Hrvatske mornarice, Leo Zaharija, odmah je posjetio i Kaštel Sućurac, obišao ruševine i dao potrebna uputstva za iskapanje mrtvih. Sutradan stigao je i dr. Bruno Nardelli, glavar građanske uprave, koji se "osobno razpitao o broju nastradalih, kao i o pomoć koju treba pružiti". Tom prilikom dodijelio je Sućuranima pomoć od dva milijuna kuna.

Iduće subote (11. prosinca) splitski biskup dr. Kvirin Klement Bonefačić održao je u franjevačkoj crkvi Gospe od zdravlja na Dobrome svečane zadušnice za poginule u Splitu i Kaštel Sućurcu. O tužnom događaju brzojavno je izvijestio i svetog oca papu Pija XII.

Splitski dnevnik "Novo doba" objavio je od 7. do 15. prosinca 1943. više raznolikih tekstova o sućuračkoj tragediji: vijesti, izvješća, pismo čitatelja, reportažu, nekrolog, imena poginulih...

STRAHOTE U SUĆURCU

Prve pojedinosti o nečovječnom zračnom napadaju na Kaštel Sućurac -- Porušena crkva: zajednička grobnica više od stotine mrtvih -- Bombe su pale usred mjesta Sućurca i u Solinu

Split, 7. prosinca. - Danas primili smo prve, iako nepotpune pojedinosti o strahovitim gubitcima građanskog stanovništva u Kaštel Sućurcu. Već istog dana u Splitu kolale su različite verzije o tom napadaju, koji je prema podacima mnogo teži i strašniji od napadaja, kojeg je u približno isto vrijeme pretrpio i naš grad. Sama težina tragedije, koju je morao pretrpiti Split, toliko potresla je građane, da strahovitom bombardiranjem Sućurca nije odmah građanstvo posvetilo osobitu pažnju, jer su svi građani imali pred vlastitim očima drastične prizore posljedica bombardiranja.

Napadaj na Kaštel Sućurac izvršen je baš u času, kada se narod skupio u crkvu na nedjeljnu popodnevnu pobožnost. Upravo je zvonilo treći put za početak pobožnosti, kad je pala prva bomba.

Od učinka te bombe, koja je pogodila samu crkvu, stradali su skoro svi prisutni. Premda još izkopavanje mrtvih tjelesa iz ruševina nije posve dovršeno, računa se, da ima preko stotinu mrtvih. jedna djevojka i dvie žene, koje spadaju u mali broj onih, koji su izbjegli strahovitu zajedničku smrt u ruševinama crkve, do-

premljene su u splitsku bolnicu teško ranjene. Djevojci slomljena je noga, a lice užasno iznakaženo. Jednoj starijoj ženi slomljena je noga i ruka, a dok je drugoj ženi teško slomljena noga i izgleda da će joj biti amputirana. Po njihovim vlastitim iskazima, one su ostale žive zato, što su se tog časa nalazile u krstionici iza ormara. One su izvučene iz ruševina tri sata poslije nego su pale bombe.

Sam svećenik don Antun Rubignoni odmah je izvučen iz ruševina, ali je poslije kratkog vremena izdahnuo na licu mjesta. Mnoge lješine raztrgane su na komade, pa ih se mora kupiti. Seljaci ih zaviju u ponjave i odmah nose na grobište.

Osim toga bombe su pale i na druga mjesta u selu. tako izpred kuće Katalinića, kod potoka, i na obali kod gostionice Barića. Poslije samog bombardiranja vidio se strašan dim i oblaci prašine dugo su ostali nad mjestom.

Osim toga neke bombe pale su i u Solinu, gdje ih je ostalo tri neeksplodirane. Prema dosadašnjim viestima poginuo je jedan čovjek i teško je stradala jedna kuća.

(NOVO DOBA, 8. prosinca 1943.)

SUĆURAC U CRNINI I BOLI

Selo, u kojem svatko nekoga oplakuje - Crkva, koja je postala grobnica desetcima ljudi - Strahovito bombardiranje Kaštel Sućurca - Porušena crkva i nekoliko stambenih kuća - Broj mrtvih iznosi preko stotinu - Izkopavanje se nastavlja i broj mrtvih se povećava - Bolna usporedba: Split i Kaštel Sućurac

SPLIT, 9. prosinca - Kad su se malo po malo staložili osjećaji i prvi najteži dojmovi o strahovitom bombardiranju, koje su izvršili angloamerički zrakoplovi u nedjelju nad samim Splitom kao i Kaštel Sućurcem, javnost pridaje sve veću pažnju užasnoj tragediji koja se dogodila 5. prosinca u Sućurcu, u ranim poslijepodnevnim satovima. Našem uredništvu stiglo je nekoliko dopisa koje su nam poslali koliko očevidci, toliko i dobro obaviješteni pojedinci, da se može što bolje i što iscrpnije obavijestiti našu javnost o ovoj užasnoj nesreći. Iz svih tih dopisa vidi se kako rječnik hrvatskog jezika ne dostaje, da se dovoljno okarakterizira ovaj podhvata, koji se ni na jedan način i u nijednom slučaju nije mogao očekivati od onih, koji se skoro čitavo stoljeće hvastaju, da se bore za oslobođenje malih naroda i za dobro potlačenog puka.

Ovakvo započinje jedan dopis: Svake nedjelje, odnosno svakog blagdana običavao sam odlaziti izvan Splita da izbjegnem nepoželjne uznemirenosti za vrijeme običajnih napadaja iz zraka, koji su se kao po pravilu

tih dana vršili u Splitu svake nedjelje. U nedjelju dana 5. prosinca, onoga crnoga dana, kada će se u budućnosti mnoge splitske obitelji siećati onih, koji su im zločinačkim pothvatom angloameričkih avijatičara nenadano ugrabljeni, odlučio sam poći u Kaštel Sućurcu, poznato mirno mjesto, jer sam se tamo na takovim izletima osjećao kao kod kuće.

Dan je bio vedar, miran, tih i tek je povjetarac talasao tu sunčanu sjajnu atmosferu prekrasnog decembarskog dana. Po dosadašnjim iskustvima predmnjevali smo, da će se pojaviti zrakoplovi,

KAO I OBIČNO!

Nešto prije 3 sata, devet lovačkih aparata kružilo je ivicom Kozjaka, od sv. Jurja do Kaštel Lukšića, navraćajući se tri puta, u velikoj visini. Pučanstvo, a naročito mladji svijet, bezazleno je izišlo na obalu, promatralo ovu šetnju aparata i brojilo ih sa zadovoljstvom, kad bi oni izišli iz kojeg bijelog oblaka. Nitko nije ni slutio da ovi nešto protiv građanskoga stanovništva uobće, a napose protiv mirnih Sućurana namjeravaju.

Odmah poslije 3 sata približila su se dva jata po devet težkih bombaša, ravno put mesta Sućurca, leteći oko tri tisuće metara visoko. Već u daljini oko dvie stotine metara počeli su bacati snopove ubojitih eksplozivnih bomba.

U jedan jedini hip gledaoci uvidjeli su, da se tu radi o napadaju na sami Kaštel Sućurac, i u najvećem dielu potrčali kućama, tražeći zaklona. Drugi veliki dio pohrlio je u staru crkvu, koja je već bila puna pobožnog svieta, jer je baš toga časa imala započeti nedjeljna popodnevna pobožnost. Oko petdeset seljana, osobito ženskih i djece, našlo je zaklona u kući g. Ivana Božina, drvodjelca koji je pod težkim starim zidinama Sućurca uredio sklonište za svoju obitelj. Sama obitelj g. Božina ostala je izvan skloništa što je zaista vriedno spomena, dok su ostalim seljanima ustupili svoja mjeta. Seljani bili su izvanredno prestrašeni i instinktivno predosjećali nešto strašno.

BOMBE PADAJU

Zvono sa zvonika upravo je otkucalo zadnji udarac kao "treći" za popodnevnu pobožnost, kada je nastao strahoviti lom i nezapamćena orljava. Zemlja se počela tresti, kao da će provaliti vulkan, a neposredno iza toga uslijedile su snažne eksplozije, da je pojedincima zastajao dah. Bit će interesantno da se iztakne, da je čitav taj pakao i užas trajao jedva dvie minute, pa se sve stihnuo i obavilo čitavi sućurac u velike oblake dima i prašine.

Kada se huka težkih motora izgubila u prozirnoj daljini tiho poslijepodneva, svi oni, koji su preživjeli i ostali barem tjelesno netaknuti, iako su duševno preživjeli jedan čitavi lom, našli su se pred nevidjenim posljedicama da im je takorekuć stala pamet. Čitava obala bila je zasuta zemljom i ciglama. Stara crkva direktnim pogotkom srušena je sa zemljom. Izpod ruševina stare crkve čulo se očajno zapomaganje iz grla nekih, koji su još imali snage, da zovu u pomoć.

Osobito ustrajao je jedan ženski glas, koji je više puta očajnički zava-pio: - U pomoć, spasite me, ako Boga znate!

Seljani, koji su doletjeli na lice mjesta nisu mogli nikome ništa stvarno pomoći. To je bilo ono što je najstrašnije. Ali pomoći nije bilo! Nalazili su se pod ruševinama crkve, koja je u nekoliko časaka postala zajednički grob više od stotine ljudi.

Prijatelji, poznanici i rodjaci onih, koji su se toga časa nalazili u crkvi sletili su se u jedan čas i našavši se ispred gotove činjenice bilo im je da svisnu od boli. Svaki je tražio svoje. Mogli su se vidjeti grozni prizori. Žene su u očaju čupale kosu, djeca su tražila očeve, majke, sestre, braću koja se neće više vratiti. - Ovo se događalo pred ruševinama stare crkve.

U unutrašnjosti samoga mesta Kaštel Sućurca vladala je ista strava i isti očaj, iako u manjim dimenzijama. Pod ruševinama kuća braće Jerkuni-ce, Glasbenog sklada, Markova itd., pod dvadesetak porušenih obiteljskih

Popis osoba nastradalih prigodom zračnog napada ukopani na groblju

Red	Prezime	ime	Grob u koji je ukopan	Red	Prezime	ime
1.	Barić	Ana ž. Antonova	Obitelj Antona i Kate Kovač	51.	Plepel	
2.	Božin	Mande ud. Luke	"	52.	Bakotin	
3.	Božin	Mladenka Ivanova	"	53.	Katić	
4.	Bratinčević	Ivanica ž. Rokova	"	54.	Ljubenkov	
5.	Bratinčević	Ursa pk. Lovre	"	55.	Pavelin	
6.	Delić	Mare ž. Luke	"	56.	Pavelin	
7.	Jerčić	Ivanka Ivanova	"	57.	Sokol	
8.	Jerkunica	Bartul pk. Mije	"	58.	Šiškov	
9.	Jerkunica	Jele ud. Bartula	"	59.	Biočić	
10.	Jerkunica	Ivan pk. Joze	"	60.	Bonacin	
11.	Jerkunica	Marija ž. Klementova	"	61.	Ćić	
12.	Kovač	Šimica ž. Grge	"	62.	Kovač	
13.	Kučić	Ivan pk. Antona	"	63.	Žegarac	
14.	Luketin	Jerka ud. Franc	"	64.	Nepoznata	
15.	Luketin	Marin pk. Bože	"	65.	Biočić	
16.	Markov	Ivka ud. Antona	"	66.	Kalinić	
17.	Matija-ca	Ivan Antonov	"	67.	Markov	
18.	Miolin	Mare ud. Pave	"	68.	Šiškov	
19.	Plepel	Franc Rokov	"	69.	Žegarac	
20.	Plepel	Ivan pk. Marina	"	70.	Plepel	
21.	Plepel	Marija ž. Ivana	"	71.	Miolin	
22.	Plepel	Marin Petrov	"	72.	Miolin	
23.	Slavić	Mirko Matin	"	73.	Plepel	
24.	Smodlaka	Paulina	"	74.	Šiškov	
25.	Sokol	Ivanica ud. Jure	"	75.	Alfirević	
26.	Sokol	Željka Antina	"	76.	Bakotin	
27.	Stipulin	Ante pk. Šimuna	"	77.	Bratinčević	
28.	Šiškov	Mare ud. Ivana	"	78.	Božin	
29.	Torbica	Zvijezda Špirova	"	79.	Kraljević	
30.	Žegarac	Antica ud. Luke	"	80.	Delić	
31.	Žegarac-Marinović	Mare ud. Tome	"	81.	Sarajčev	
32.	Nepoznata	(Zagorka)	"	82.	Alfirević	
33.	Biočić	Mande ud. Bartula	Obitelj Biočić	83.	Katalinić	
34.	Plosne	ud. Ana	"	84.	Božin	
35.	Stipulin	Mande ud. Zvonka	"	85.	Žegarac	
36.	Poduje	Matija	Obitelj Ganza	86.	Žegarac	
37.	Batina	Marija ž. Antonova	Časnih Sestara	87.	Žegarac	
38.	Batina	Anka Antonova	"	88.	Kovač	
39.	Batina	Marija ž. Marinova	"	89.	Kovač	
40.	Antunović	Silvestar pk. Tome	Obitelj Antunović	90.	Marinović	
41.	Antunović	Antic ž. Silvestra	"	91.	Pavelin	
42.	Antunović	Anton Grgin	"	92.	Šiškov	
43.	Antunović	Marija ž. Matina	"	93.	Batina	
44.	Antunović	Ivan Matin	"	94.	Rožić	
45.	Plepel	Mare ud. Stipe	"	95.	Šiškov	
46.	Rubignoni	Don Ante župnik	"	96.	Šiškov	
47.	Markov	Toma pk. Petra	Obitelj Markov Kaje	97.	Ban	
48.	Markov	Ursa ž. Tome	"			
49.	Biočić	Jure pk. Luke	Grob br. 1			
50.	Plepel	Petar pk. Marina	"			

e i i m e

Grob u koji je ukopan

Kate ud. Antona Grob br. 3
 Marica ud. Petra " "
 Marija " "
 Ivan pk. Stipe " "
 Andrija pk. Ivana " "
 Jele ud. Andrije " "
 Antica ud. Ilije " "
 Marija ž. Ivanova " "
 Ana ž. Jure Grob br. 4
 Ivka ž. Franina " "
 Pavao pk. Stipana " "
 Kate ud. Antona " "
 Petromila ud. Joze " "

Veronka ud. Mate " "
 Marin pk. Bariše Grob br. 5
 Jerolim pk. Tome " "
 Silvestar pk. Ante " "
 Anton Antonov " "
 (dijete Marinovo)
 Frane pk. Marina Grob br. 19
 Marin Franin " "
 Anton pk. Marina " "
 Kate ud. Šimuna " "
 Dome ud. Ivana " "
 Petar pk. Jerolima Grob br. 20
 Dane Marinov " "
 Ivka ud. Ivana " "
 Anton pk. Ivana " "

Draga ž. Božina " "
 Kate ud. Ivana Grob br. 32
 Mate pk. Frane " "
 Marin pk. Antona Grob br. 31
 Dujka ud. Marina " "
 Mate pk. Joze Grob br. 35
 Karmela pk. Joze " "
 Tonka pk. Joze " "

Bato Bartulov " "
 Nataša Bartulova Pokopani u zemlju
 Ivan pk. Jakova " "
 Nikolina ž. Matina " "
 Frane ud. Jerka " "
 Mare ž. Marinova " "
 Mande ž. Stipina (Biočić) " "
 Zvonko Marinov " "
 Anton Ivanov " "
 Špiro pk. Jure Još nenašasti

Od ovih 97 poginulih:

U crkvi poginulo 65
 Po selu poginulo 32
Ukupno 97

POGINULI OD ZRAČNOG NAPADAJA na
12. IV. 1944.

1. Šiškov Ivanko pk. Petra pokopan u br. 12
2. Brajin Aleksa Božin pokopan u br. 12
3. Kovač Tonka Franina pokopana u zemlju
4. Alfirević Mande Ivanova pokopana u Solinu
5. Kovač Ruža ž. Petrova pokopana u Solinu

POGINULI OD ZRAČNOG NAPADAJA na
14. VI. 1944.

1. Božin Ante Vicencov pokopan u zemlju

Poginulo Sućurana:

5. XII. 1943: 97
 12. IV. 1944: 5
 14. VI. 1944: 1
ukupno: 103

Popis sastavljen po zabilješkama
 Anđelka Jerkunice pk. Bože
 i Don Joze Cezeratija

kuća ležalo je na desetke nevinih žrtava.

Po nekim znakovima može se zaključiti težina i jakost bomba koje su bačene na Kaštel Sućurac. Jedna bomba, koju su anglo-američki zrakoplovi bacili na ovo selo, a koja je pala između kuće mesara Jerkunice i izgorjelih golih zidova občine, izkopala je u zemlji jamu duboku nekih šest do sedam metara, a široku do osam metara.

SPLIT I KAŠTEL SUĆURAC

Kada se atmosfera, koju su proizročile eksplozije, polako stišala, kroz ostatke dima i prašine ukazala nam se tužna slika Splita obavita gustim crnim naslagama dima. I toga časa nešto je sinulo u glavi čvjeka, koji je proživio i iz bliza doživio ovu težku tragediju:

- Split i Kaštel Sućurac! Dvie nove žrtve u nepreglednom nizu žrtava, koje se kroz dvie i pol godine iz dana u dan nameću napaćenom, ali žilavom i ustrajnom hrvatskom narodu! Uzprkos svih tih rana, Hrvatska bit će vječna!

I baš na ovom mjestu nameće nam se usporedba između Splita i Kaštela Sućurca, između onoga, što je morao pretrpjeti Split i Kaštel Sućurac. Ovi mrtvi i ranjeni, porušene kuće i javne ustanove, sve je to bolno za svakoga, tko se osjeća pravедnim i komu je jasno, da je nevino postao žrtvom terorističkog napadaja. Medjutim, namjeravamo ovdje postaviti jednu poredbu između Splita i Kaštela Sućurca sasvim druge naravi.

Mišljenja smo, da ne treba niti izdicati, da je više nego li jasno i očigledno, da su oba ova napadaja, napadaj iz zraka na Split i Kaštel Sućurac po svom načinu bezobzirni, a po svom karakteru teroristički. Neprijatelj naime preko svoga radija i preko svoje propagande pokušao je proturiti neistinite vesti, da je bombardiranje Splita 5. prosinca bilo posve vojničke naravi. Neprijatelj je javio, da su bombardirali željezničku postaju i jedan njemački brod u splitskoj luci. naprotiv, u pitanju zločina nad Kaštel Sućurcom Angloamerikanci nisu ni pokušali proturiti nikakovu propagandističku verziju. Dok su u Splitu dopustili, da građansko stanovništvo shvati, odnosno zaključiti njihove prave namjere, u tihom i mirnom Sućurcu podpuno su otkrili svoje karte.

Svi smo svjestni činjenice, koliko će prazninu u splitskoj napaćenoj sredini proizvesti gubitak tolikih nevinih žrtava. Što se tek može reći za mali Kaštel Sućurac, nesrazmjerno manji od Splita, koji je podnio više ljudskih žrtava, nego li sam Split? Odgovor je jasan i zato suvišan.

(NOVO DOBA, 10. prosinca 1943.)

ŽUPNIKU K. SUĆURCA don ANTI RUBIGNONIU

Dragi don Ante!

U ovom strašnom času, kad stojimo pokraj Tvoga mrtvog tiela, nameće nam se pitanje: Zašto je Gospodin dopustio, da toliko ubojito oružje prekine nit života, tebi i tvojim vjernicima u času, kad ste se okupili u crkvi pred Svetotajstvom, da se pomolite, da se poklonite. Baš tu bi čovjek najmanje očekivao onakvu smrt. A ipak ju je Bog pripustio! Niej nam dano zaroniti u božje tajne, nego s Jobom priznajemo: za nas je odviše čudesno, a da bismo shvatili. (Job, 42, 3)

Jedno znamo, uvjereni smo, o dragi mučenici naši, da je dragociena pred očima Božjim krv pravедnika Njegovih. Prevedni ste poginuli vi u Sućurcu, vi u Solinu, vi u kućercima siromašne Radunice i na drugim mjestima, i vjerujemo, de će nam se radi vaše prolivene krvi, Bog smilovati i skratiti dane patnja naših.

Nadali smo se da će ljudi priznati, da smo mi na primorju u posljednje dvie godine neizmjerne prepatili, da smo užasno stradali, da smo na križ bili razapeti, da se za drugu zaraćenu stranu mladež naša do iscrpljenja i skoro do uništenja žrtvovala (nije pitanje, da li za narod koristno ili nekoristno) sve smo to imali pred očima, kad su stanovnici ovoga napaćenog i razrušenog grada govorili: *Ne će nas!* Vjerovali smo obećanjima i bacanim porukama, da nam se ne treba bojati. A danas nas mori nesigurnost, jer ne znamo, hoćemo li poginuti od čije zle namjere ili od čije nesposobnosti.

Kad gledamo razvaline našega grada, onda nam naviru na oči suze žalosti, pa tugujemo kao što je tugovao prorok Jeremija nad razvalinama Jeruzalema i plaćemo kao što je Krist plakao nad ruševinama svoga grada i nad tragedijom svoga naroda.

Kad je Kristu bilo najteže, kad se je od muke znojio krvavim znojem, tražio je utjehu i pomoć od ljudi, od učenika. A ljudi Mu je niesu dali, oni su spalivali. U tim časovima tješilo Ga je nebo preko andjela. I nas obliva smrtni znoj. Ljudi nam ne mogu pružiti utjehe, ne mogu nam dati nade, odveć smo razočarani zato molimo pomoć odozgora.

Don Ante! Došao si pred Priesto Svevišnjega pun dobrih djela. Resio te je uzoran svećenički život, resio te apostolski žar. Bogu i Crkvi donio si na dar novu župsku crkvu u K. Sućurcu. Ona je Tvoje djelo, djelo tvoje brige, nastojanja i velikih žrtava. Danas počivaš u Gospe na Hladi, ali je Tvoje mjesto u novoj crkvi, kad se konačno uredi njezina unutrašnjost.

Tamo Ti spadaš, kao što su u stara vremena u temelje bazilika uzidavali kosti kršćanskih mučenika, a u sredovječne katedrale zakapali biskupe, koji su ih gradili.

Molimo za Te, za Tvoje župljane i za sve naše poginule. U raj odveli vas anđjeli, na dolazku vašem primili vas mučenici i povelili Vas u sveti grad Jeruzalem. Zbor anđjela primio vas i s Lazarom nekoć ubogim imali vi vječni pokoj.

Tvoj sugradjanin: don Mladen (Alajbeg)

(NOVO DOBA, 11.. prosinca 1943.)

kuća Smodlaka - Alfirević (današnji Bobis)

SJEĆANJA

prof. IVO PLEPEL

Gotovo svi dani tih ratnih godina bili su isti. Strah, glad i neizvjesnost. Ipak, nedjelja 05. prosinca 1943. ostavila je u meni, a vjerujem i u mojim mještanima i vršnjacima trajni ožiljak. Tišinu prekrasnog jesenskog dana poremetila je jutarnja šetnja izviđačkih aviona povrh Kozjaka. Poslije ne baš obilnog ručka, oko 14,30 čekao sam da se oglasi zvono crkvenog zvonika za poslijepodnevnu misu. Majka kao da je nešto predosjećala. Iako sam bio ministrant, nije mi dopustila da odem u crkvu. Odjednom je zgrabila mene i mlađu sestru za ruku i odvukla nas u pravcu današnjeg nogometnog igrališta "Jadran". Usput smo srećali još neke užurbane mještane. U tom trenutku, oko 15 sati, oglasilo se zvono. Istovremeno začuje se strahovita buka od Trogira. Velika skupina aviona prekrila je nebo nad Kaštelima. Ubrzo sunce se zamračilo, zemlja zatrese. Utrčasmo u kuću pok. Mate Jerkunice (Lončićevu). Vireći kroz prozor opazih jato zrakoplova nad našim mjestom. Vidio sam i crni oblak, a zrakom su letjele grede, perje i drugi predmeti. Leteće utvare nestanu put istoka, a za sobom ostaviše porušene kuće, crkvu, krv, pustoš, mrtve i ranjene. Sumrak se spuštao, a mi se pitasmo - zašto se to dogodilo?

Tko je kriv za sve ovo? Zašto baš Sućurac? I ponedjeljak 6. prosinca osvane lijep i sunčan, ali naša srca bijahu puna tuge i žalosti. S nekoliko vršnjaka, zaplašen ali i znatiželjan, odlutam do rive. Vidjeli smo goleme jame, porušene kuće, porušenu crkvu, mrtvace. Posvuda plač, jauk, zapomaganje. Slikoviti drveni mostić koji spajaše dvije kuće u centru mjesta je nestao. Svuda garež, polomljene grede, hrpa kamenja. Više nije bilo kala našeg djetinjstva.

Stariji muškarci i žene užurbano su otkopavali ruševine. U grču i plaču nastojali su što prije sahraniti zemne ostatke svojih najmilijih. Te slike su mi ostale duboko urezane u pamćenju. Mrtvace su do groblja Gospe na Hladi nosili na nosilima, bez glazbe i cvijeća. Vidio sam kako je otac prebacio tijelo poginulog sina preko samara i nijemo koračao uz konja. Vidio sam muža kako jecajući krca svoju ženu u kar uz pomoć njemačkog vojnika. Potresen strašnim razaranjem i strahujući od ponovnog bombardiranja, mnoge obitelji više nisu htjele ostati u mjestu. Nastanile su se po polju u zemunicama, straćarama, pa čak i u bačvama za vino.

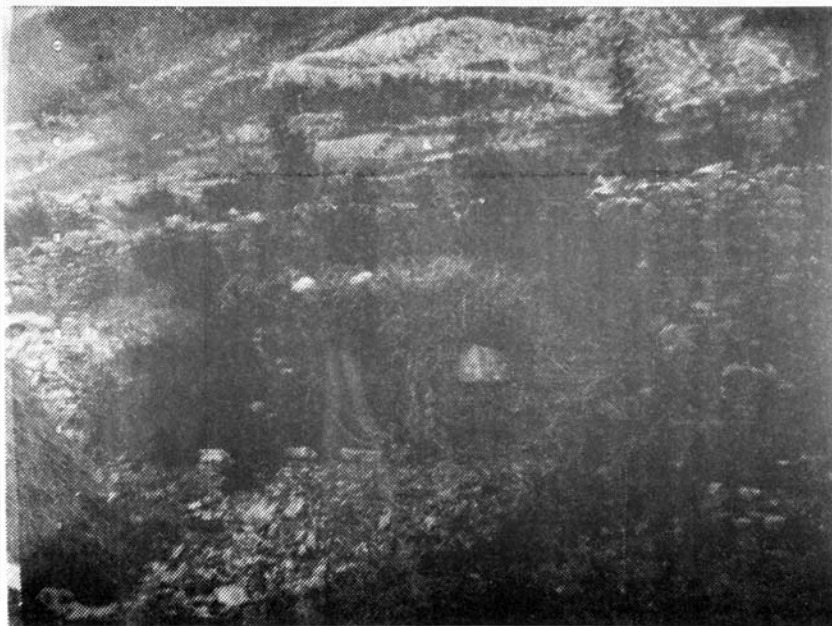
U toj sućuračkoj kataklizmi mnoge su obitelji ostale bez svojih najmilijih i kućnog ognjišta. Prebrojavali su se živi i mrtvi, čitave i porušene kuće. Tuga se nadvila nad Sućurcem.

Splet sretnih okolnosti spasio je moju obitelj. Stric Andrija koji je običavao nedjeljno poslijepodne provoditi na rivi, te nedjelje otišao je po sjeme duhana kod prijatelja, nedaleko od tvornice cementa "Sv. Juraj".

Otac je tiještio ulje kod kuće, pa je zakasnio krenuti u crkvu. Dok se presvlačio i spremao za odlazak u crkvu, počelo je bombardiranje. Naoko neznatne okolnosti spasile su im život. Vjerujem da su slične sretne okolnosti spasile život i mnogim drugim mještanima.

Svatko je doživio na svoj bolan način taj užasni dan.

Zapisah svoja sjećanja sa željom da se nešto slično nikad ne ponovi!

Stanovnici Kaštel-Sućurca nakon bombardiranja

ANDELKO JERKUNICA pok. Bože

(...) Samo u župnoj crkvi poginulo je 65 vjernika, među njima i župnik don Ante Rubignoni. Svuda po mjestu vidjele su se porušene kuće, a u njima mrtvi ukućani. Negdje su mrtva tijela stajala uspravno priljubljena uz zidove kao da su živa. Sa svih strana dopirali su pozivi i vapaji za pomoć. Posvuda prizori strave i užasa.

Preživjele su spašavali mještani i vojnici. Teže ranjenike odvozilo se u splitsku bolnicu, a lakše prenosilo u neoštećene kuće gdje im je ukazana liječnička pomoć. Mrtve se izvlačilo do kasno u noć, a žive zatrpane otkapalo sve do jutra.

Gledajući poredane leševe i najtvrdje je srce uzdrhtalo, a oko proplakalo. Uzaludno smo se pitali tko je i zašto neredio bombardiranje Sućurca? Tko je kriv za smrt preko stotinu civila, a samo 25 vojnika?

Sutradan osvanuo je sunčani ponedjeljak, ali za Sućurane najcrnji i najtužniji dan u životu. Tužna povorka kretala se put groblja Gospe na Hladi. I ja sam u njoj sudjelovao noseći pokojnog Petra Bakotina. Šutke smo se vukli put groblja, bez svećenika, bez glazbe i oprostajnih govora. Samo je plač nesretnika koji su izgubili svoje najbliže parao tišinu. Pokojnike smo nosili u mrtvačkim kovčezima, na nosilima, preko samara na magarcima, konjima i mazgama. Dio leševa prevezio se njemačkim kolnim zapregama, a dio i donjokaštelanskim *karima*.

Svatko je želio što prije sahraniti unakažena trupla svojih milih. Sjećam se tužna prizora: cijelim putem do groblja majku i suprugu oplakivali su sinovi i muž, da bi se na kraju od nje rastali riječima:

"Bog ti dao pokoj, počivala u miru Božjem! Mi ćemo te se vječno sjećati i biti zahvalni za sve što si nam u životu dala!"

Pokapajući mrtve raznog spola i dobi - uz ostalu djecu i mladiće - najviše su me potresla mrtva tijela triju mladih djevojaka, triju neprocvtjalih ruža: Zvijezde, Željke i Mladenke, koje su još jučer pune mladosti i života šetale Sućurcem.

Kako pri iskananju iz ruševina, tako i prilikom prijenosa i pokapanja mrtvih svaki je mještanin ne štedeći se pomagao, bilo da se radilo o rodbini, prijatelju ili samo znanцу.

Shvatio sam da se u sveopćem metežu i očaju neće voditi računa gdje je tko ukopan, a poslije će svi pitati gdje im je grob prijatelja, brata, sestre, djeda, bake, roditelja...

Stoga sam uzeo bilježnicu te dva dana pomagao pokapati mrtve, a ujedno i bilježio gdje je tko ukopan provjerivši prethodno njihov identitet.

Ukapanje se obavljalo po nalogu djece, roditelja ili rođaka. Oni za koje se nitko nije zanimao, uglavnom su pokopani u obiteljskoj grobnici Antona i Kate Kovač, bračnog para bez bližnjih nasljednika koji su ranije pokopani u toj grobnici. Tu smo sahranili ukupno 32 mrtva tijela. Grobnicu smo zatvorili tvrdo vjerujući da se vjekovima neće otvarati.

Pogled na ruševine kuća Ivana - Antona - Roka i Dominika Plepel

TOMISLAV ANTUNOVIĆ

Tužni zборе!

Okupismo se danas - na mrtvi dan - na ruševinama naše svetinje, nečujno i tiho poput gluhih, tihijeh sjena. Nit tko zbori nit se smije, od sto glasa tek se jedan čuje:

"Pokoј vječni daruj im Gospodine i svjetlost vječna svjetlila im ...."

Svećenik zaogrnut crninom tiho, uz plamsanje svijeća, u carstvu smrti i ruševina, vapi popraćen suzama i bolnim uzdasima ljubljene kćerke, milog sina, dobre sestre, dragog brata i do na smrt ucviljenih roditelja.

Mladi kršni vojnik - borac, ovih dana dolazi s ratišta. Dugo je tomu što je ostavio majku, oca, sestru i najmlađeg brata. Daleko je bio od svojih i nije se mogao javiti. Sretan je nadasve. Maše rukama. Očima veselo kruži. Lice se smiješi. Svakom kretnjom odaje veselje. Pa kako i ne bi. Odolio je tolikim navalama i borbama te napokon dolazi kući da izgrli i izljubi postarije roditelje, oca i majku. Javit će se dragom župniku don Anti, koji mu je dao najbolje smjernice za život, pohodit će starodrevnu i za njega nigdje ljepšu župnu crkvu, zahvalit će Bogu i Blaženoj Djevici na sačuvanom životu.

Sestra na cesti pregledava četu za četom i pita za brata te se uz to moli, sigurna da će biti uslišana.

Brat se pojavi, ugleda sestru, potrči i već su bili u zagrljaju. Odmah je veselo odmjeri:

- A gdje su otac i majka? - pita ogledavajući se. Sestri suze na oči. U to stigoše nadomak porušene crkve:

- Za ljubav božju, što je? - pita mladić.

Sestra ga plaćući zagrlji, pokazav na porušenu crkvu:

- Božje propuštenje, brate! -

Mladić se skameni, problijedi i proplače. Uhvati pod ruku zaplakanu sestru, koja mu pokaže mjesto, gdje su otac i majka klečali.

Mladić obuzet tugom, sruši se na mjestu. Suze mu tecijahu i uz jecaj cjelivaše kamenje nakvašeno krvlju roditelja:

- Oče, majko! - vapijaše - kako me ostaviste? -

Sestra ga podigne, ponovno se zagrlje:

- Idimo don Anti! - reče mladić

- Don Ante? ..... I on je poginuo - odgovori sestra.

- Dobri moj don Ante! - zajeca mladić - i ti si žrtva svoje dužnosti.

Mladić se malo osvijesti, jer je hladni jutarnji zrak blažio njegovu uzbuđenost. Dok briše znoj s čela, pripovijeda mu sestra stravičan završetak svojte, prijatelja, broj žrtava: spominje Željku, Mladenku, Zvijezdu i ostale ....

Zatim laganim korakom po svetom, krvlju natopljenom kamenju obilazi porušenu župnu crkvu. Zaustavlja se nad svakim polomljenim oltarom. Sve je dragocjeno .... puno najmilijih i najsvetijih uspomena.

O svakom kipu, oltaru, slici, svijećnjaku, kandelama, skupocjenom ruhu ili bilo kojem dragom predmetu, znao je među tuđim svijetom s velikim oduševljenjem govoriti da bi sve zanio.

Napokon ulazi u porušeno svetište. Ugleda nekoć najljepši dalmatinski tabernakul u komadićima, razdrobljen i opustošen - prijestolje slave i svetinje - porazbacano po nagorjelom kamenju.

Nova bol se otvara, dok rukom hvata preostalo podnožje glavnog žrtvenika, naviru mu krupne suze na oči:

- Crkvo moja, svetinjo moja, kolijevko mladosti moje! Zauvijek te je nestalo .... Bože, sigurno smo mnogo sagriješili, kad se sve porušilo .... Ništa se nije spasilo .... Ne srdi se, Gospodine, i ne spominji se više bezakonja, evo je zgrada svetinje pusta, napuštena i opustošena: kuća svetinje i slave tvoje, gdje su te slavili oci naši.

Iza ovih uzdaha i molitava vrele suze padale su na hladno kamenje porušene svetinje. Mladić, napuštajući sveto tlo crkve, zaustavlja se napokon na prevaljenim, polomljenim mramornim nadvratnicima i čita natpis: .... DOMINAEQVE POTENTI PATRONQUE DEDIT SANGUINE SOLA SVO .... AD MDCXCI.

Tužni zборе! Mjesto je ovo sveto. Posvećeno je Jagančevom krvlju i žrtvama naših nezaboravnih pokojnika, koji sa svojim pastiror, zazivajući sveto ime Isusovo, zauvijek se radoše suncem. Utonuše poput broda s lađarom u utrobu kobnog oceana. I preseliše se u drugi, bolji svijet života trajnosti, nepromjenjivosti, u carstvo blaženstva i mira.

Ovo nas mjesto veže sa svim veselim i tužnim prizorima našega života i prošlosti. Ono mora u nama buditi uvijek najplemenitije osjećaje, koji preporučaju i čine boljim naš život. Ovo mjesto povezuje sadašnjost s našim precima, koji su gradili ovaj, sada porušeni hram, noseći kamen po kamen na svojim ramenima. Ljubav ga je gradila, Bog ga je posvetio, a krv ga naših žrtava učini tako milim i svetim, da će svaki kamen biti relikvija u hramu novog Božjeg obitavališta.

Ovo je mjesto svetinje i slave te napokon Golgote žrtava naših vremena. Na porušenom našem Sionu i opustošenoj Golgoti odlučimo, da ćemo postaviti veliki kameni križ, nakon što odstranimo ruševine, kao sjećanje na našu staru

svetinju, uspomenu na nezaboravnog don Antu i neprežaljene drage pokojnike
5. XII. 1943.

A danas se u svetoj misi ujediniamo u molitvi sa svećenikom, moleći
Gospoda za pokoj dragih pokojnika.

Pokoj vječni daruj im Gospodine, pokoj, pokoj, pokoj, amen.

Pogled na crkvu sa jugozapada prije bombardiranja

Kuća Antunović - pogled s Brda

IZLOŽBA

Požrtvovnošću ondašnjih crkvinara i mještana spašeni su razni ulomci i vrijedniji predmeti koji su sada pohranjeni u riznici Župe sv. Jurja. Neki od njih predstavljeni su na prigodnoj izložbi kojom smo željeli dočarati nekadašnji raspored porušene crkve.

Značajniji izlošci u velikoj dvorani "Podvorja" (s desna na lijevo):

Oltar sv. Mihovila: oštećeni kip sveca, ulomci vage (koju je držao u ruci) i mjedenih svjećjaka.

Oltar sv. Križa: tri komada velikog srebrom okovanog križa s likovima svetaca, uljanica i molitvenik.

Oltar bl. Gospe: ulomci velikih vaza i relikvijara, stolnjaci s natpisom. (Drveni Gospin kip nalazi se u novoj župnoj crkvi.)

Oltar sv. Sakramenta (sv. Jurja): drvena rozeta i tri glave (sv. Jurja, sv. Luke i sv. Marka) s baroknog oltara, srebrno-zlatna rozeta pokaznice, dijelovi srebrnog kaleža, zgnječena zlatna plitica, metalni križ, stolnjak, parakonvivij i kameni ulomci oltara.

Oltar srca Isusova: dijelovi uljanica, vaza i stolnjak

Oltar sv. Marina (sv. Ivana): srebrni križ, drveni kipić sv. Ivana, ulomci mjedenih i drvenih svjećjaka i okvira.

Oltar sv. Antuna: drvena ručica malog Isusa, ulomci Križa, dvije manje mjedene vaze, stolnjak i parakonviviji.

Iz sakristije, drugih prostora i sa zidova spašeni su:

neoštećene misnice, stole, prekrivači kaleža, štionika, oštećeni baldahin, slike sv. Ane, sv. Obitelji, dijelovi ispovjedaonice, kadionik i kotlić za blagoslovljenu vodu...

Glavni oltar bombardirane crkve

